

קול צופיין

קול צפ"ן. נשאו קול יחדו ירננו

השיעור השבועי מיסודו של מרן הראשון לציון הרה"ג המקובל האל-קי הרב **מרדכי אליהו** זצוק"ל | **ויגש תשפ"ה**

השיעור נמסר ע"י הרה"ג **שמואל אליהו** הרב הראשי של צפת

למה חנוכה לא בטל לעולם?

שיורו לה' בי גאה גאה". שכך אמר משה ואמרה גם מרים לנשים שישירו על הנס של קריעת ים סוף. וכל ההודאה במועדים היא זכר להודאה ההיא ביציאת מצרים. מכאן אנו לומדים "אשר נהללו ונשבחו ויתברך בכל זמן יתראה לנו גבורתו ונצחוננו". וע"כ אמרו ז"ל כי ההלל בימי חנוכה דאורייתא אומנם נוסח אמירת ההלל הוא דרבנן ואלו דברי הרמב"ם שהלל בחנוכה מדברי סופרים.

פרסומי ניסא – מצוות עשה מהתורה

גם מצוות פרסומי ניסא היא מצווה מהתורה שנאמר "ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי בתוך בני ישראל אני ה' קדשכם" (ויקרא כב לב) ומשמעות הציווי לקדש את שם ה' בפרסום ניסיו, בין אם הם ניסים שנעשו במצרים, ובין אם הם ניסים שנעשו למתתיהו ובניו ובין אם מדובר בניסים שנעשו לנו.

השאלה היכן ציונו – מי אמר דווקא נר?

ויש להקשות על הפירוש הזה כמה שהקשו חכמים בגמרא על ברכת הדלקת נר חנוכה. איך אנחנו מברכים "אשר קדשנו במצוותיו וציונונו" והרי ה' לא ציווה אותנו בשום מקום להדליק נר חנוכה? ועונים חכמים שהוא ציווה אותנו לשמוע דברי חכמים "לא תסור מהדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל". ולכאורה לפי הגמרא הזו מצוות חנוכה היא מדרבנן? ועונה רבי אברהם כי אופן ההודאה בהדלקת הנר היא באמת מצוות חכמים. שהיו יכולים חכמים לקבוע שבחנוכה מודים בצורה אחרת, אבל עצם החובה להודות ולפרסם את הנס היא מהתורה.

אין שיעור קבוע לדבר. וכל דמפרסם ניסא טפי מצוה קעביד

מחדש רבי אברהם כי גם באמירת "הנרות הללו" שאנו אומרים אחרי הדלקת הנר אנחנו מקיימים מצוות הלל מהתורה. "שהרי אין שיעור קבוע לדבר. וכל דמפרסם ניסא טפי מצוה קעביד. מפל מקום חובה ליפא. דכבר יצא י"ח בהדלקה". ולפי זה בכל פעם שאנחנו מודים ומפרסמים את הנס אנחנו מקיימים מצוות עשה מהתורה.

מצוות חנוכה – מן התורה

חנוכה מדברי סופרים, הלל כדאורייתא דמי

בתקופת הרמב"ם היה חכם גדול בשם רבי דניאל הבבלי שרבי אברהם בן הרמב"ם קורא לו "החכם האדיר, אשר גלה לו השם הנסתרות" הוא למד מדברי הגמרא שאמרה שהלל בחנוכה הוא מהתורה (עין תענית כה). והסביר שם רש"י כי נביאים תקנו את ההלל בימי קדם לכל פעם שתהיה צרה לישראל ויגאלו ממנה, כשנגאלין יהו אומרין אותו על גאולתן. לכן אמירת ההלל נחשבת למצוה מהתורה. אם כן הוא שואל מדוע הרמב"ם הגדיר את ההלל בחנוכה כמצוה מדברי סופרים, (רמב"ם חנוכה ג ה).

רצה יתעלה שיאמרו שירות ותשבחות במאורעות אלו באיזה

מלות שיהיו

ועונה לו רבי אברהם כי בגמרא כתוב "ת"ר הלל זה מי אמרו? ר' יוסי אומר אלעזר בני אומר: משה וכל ישראל אמרוהו בשעה שעלו מן הים, ותלוקין עליו חבדיו לומר דוד אמרו, ונראין דבריו מדבריהם. אפשר ישאל שחטו פסחיהן ונטלו לולביהן ולא אמרו שירה" (פסחים קיז). לא יכול להיות שישאל לא אמרו הלל בשחיטת הפסח או ביציאת מצרים או אחרי קריעת הים.

ואפילו לדברי חבריו של רבי אליעזר שסוברים כי דוד המלך חיבר את נוסח ההלל בתהילים, אין שום ספק שבני ישראל הודו לה' על הניסים שהיו להם ביציאת מצרים במילים שלהם. שאין הכרח שישבחו את ה' דווקא במילים של ההלל, אבל רצה יתעלה שיאמרו שירות ותשבחות במאורעות אלו באיזה מלות שיהיו, כמו שנתחייבו בזה הלוי על הקרבן".

ונתחייב מזה להללו ולשבחו בכל זמן שתראה לנו גבורתו

ונצחונו

וההודאה היא ממש מצוות עשה. שהרי "הוא מאמר אדון הנביאים ע"ה

חתם סופר – ההודאה היא חובה תמיד מהתורה

על פי העקרון הזה כתב החתם סופר "דפורים וחנוכה וכל ימי מגילת תענית לעשות זכר לנס ממות לחיים הוא דאורייתא ממש מק"ו". שהרי אם משיעבוד לגאולה אמרו הלל כל שכן ממוות לחיים. "אבל איכות וכמות הזכרון ההוא הוא מדרבנן, כגון קריאת מגלה ומשלוח מנות והדלקת נרות בחנוכה הכל מדרבנן, אבל לעשות שום זכר קצת ולכלל הפחות לאסרו בהספד ותענית הוא דאורייתא מק"ו הג"ל" (שו"ת חתם סופר חלק א או"ח רח).

מצוות עשה מהתורה להודות על ניסי המלחמה ולפרסם אותם

הדברים הללו משמעותיים מאוד למלחמה בימינו. חובה עלינו מהתורה להלל להודות לה' על הניסים שהיו במלחמה הזו במילים שונות, שנאמר "שירו לה' כי גאה גאה", וככל שמרבים בהודאה מקיימים את המצווה ביתר הידור. ועוד יש חובה גמורה לפרסם את הניסים שנעשו במלחמה מהפסוק "ונקדשתי בתוך בני ישראל" שפרסום הניסים הוא קידוש השם. וככל שאדם מרבה לפרסם את הניסים הללו הוא מקיים בהידור את מצוות העשה החשובה הזו.

למה חנוכה לא בטל כשבטלה מגילת תענית

מהי מגילת תענית שבטלה?

על פי העקרון הזה נבין מה שאומרת הגמרא (בראש השנה יח:) כי יש מחלוקת אם בטלה מגילת תענית. דהיינו אם בטלו כל החגים שנקבעו בימי בית שני על הניסים שנעשו בימיהם. וכגון יום יג באדר שהוא יום ניקנור שבו ניצחו החשמונאים את צבא ניקנור שרצה להחריב את בית המקדש.

או למשל יום ג' בתשרי שבו חגגו את ביטול אזכרת שם ה' בשטרות שכאשר שלטו היוונים הם אסרו להזכיר את ה'. אסור לומר "ברוך ה'" או "בעזרת ה'", כן אסור לומר "שלום" שהוא אזכרת שם ה' ששמו שלום. אחרי שניצחו בני מתתיהו את היוונים חזרו בני ישראל להזכיר את שם ה' פעמים רבות. "וכשגברה מלכות חשמונאי ונצחום התקינו שיהו מזכירין שם שמים אפילו בשטרות. וכך היו כותבים: בשנת כך וכך ליוחנן כהן גדול לאל עליון. וכששמעו חכמים בדבר אמרו: למחר זה פורע את חובו ונמצא שטר מוטל באשפה, וביטלו. ואותו היום עשאוהו יום טוב". וכך היו חגים רבים בימי בית שני. ואחרי חורבן הבית השני ביטלו את כל החגים הללו.

למה חנוכה לא בטל?

ואע"פ שבטלו כל החגים החדשים הללו, חנוכה ופורים לא בטלו. כך מספרת הגמרא על משהו שגזר תענית בחנוכה כי הוא חשב שגם חנוכה בטלה או שמוותר להתענות בחנוכה. "מעשה וגזרו תענית בחנוכה בלוד, וירד רבי אליעזר ורחץ, ורבי יהושע וסיפר. ואמרו להם: צאו והתענו על מה שהתעניתם". רבי אליעזר ורבי יהושע במעשיהם הראו לציבור שאין בגזירה הזאת כלום. ומי שצם בחנוכה צריך לעשות תשובה על כך ולצום פעם נוספת על ולולו בחנוכה.

אם כן משמע שחנוכה לא בטל. וכאן שואלת הגמרא למה לא ביטלו גם את חנוכה? עונה רב יוסף כי יש בחנוכה מצווה של הודאה והדלקת הנר. "אמר רב יוסף: שאני חנוכה דאיכא מצוה. - אמר ליה אביי: ותיבטיל איה, ותיבטיל מצוה! אלא אמר רב יוסף: שאני חנוכה דמיפרסם ניסא". משמע שפרסום הנס של חנוכה הוא הרבה יותר משמעותי מהמצווה של הדלקת הנרות. שהדלקת נרות אפשר לבטל, אבל פרסום נס אי אפשר לבטל. וכדברי רש"י "כבר הוא גלוי לכל ישראל על ידי שנהגו בו המצוות, והחזיקו בו כשל תורה ולא נכון לבטלו".

איסור תענית הוא חלק מפרסום הנס

מקשה שם תוס' למה היה צריך ללמוד על כך שחנוכה לא בטל מהמעשה של רבי אליעזר שרחץ ורבי יהושע שהסתפר ביום התענית שקבעו בחנוכה. הרי כתוב במפורש במשנה במסכת ראש השנה (א ג) "על שששה חדשים השלוחין יוצאין, על ניסן מפני הפסח, על אב מפני התענית, על אלול מפני ראש השנה, על תשרי מפני תקנת המועדות, על פסח מפני חנוכה וכו'". משמע שחנוכה לא בטל כי המשנה אומרת ששלושים שלוחים מיוחדים להודיע מתי ראש חודש בכסלו בגלל חנוכה. אם כן יש הוכחה מהמשנה שחנוכה לא בטל. ולמה מביאים סיפור לקבוע הלכה?

מתרץ התוס' תירוץ מופלא ואומר שאין הוכחה מהמשנה הזו, כיון שיכול להיות שהשלושים יצאו בשביל הדלקת נרות לפרסום הנס. לא בשביל חג החנוכה שאולי הוא בטל, ולכן מותר להתענות בו. צריך לשים לב להיושע תוס' שהייתה אפשרות שחג חנוכה יבטל, אבל הגמרא הבינה שפרסום הנס לא יכול להיבטל לעולם זו הייתה אפשרות והגמרא דחתה אותה וקבעה שהתקנה הייתה לא לבטל את החג ושאסור להתענות בו. וזה לומדים מהסיפור של רבי אליעזר ורבי יהושע שלא ביטלו את עצם חג החנוכה ועל כן אסור להתענות בו. והאיסור הזה, והצורך שיהיה חג הוא חלק מפרסום הנס.

פורים וחנוכה לא בטלים לעולם

מגילת אסתר לא בטלה לעולם

להבין עד כמה גדולה חשיבות פרסום הנס נראה כי בגלל זה פורים וחנוכה לא יבטלו לעולם. שכך אומרת הגמרא בירושלמי (מגילה א ה) "רבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש. רבי יוחנן אמר הנביאים והכתובים עתידין ליבטל וחמשת ספרי תורה אינן עתידין ליבטל מה טעמא 'קול גדול ולא יסף'. רבי שמעון בן לקיש אמר אף מגילת אסתר והלכות אינן עתידין ליבטל. נאמר כאן 'קול גדול ולא יסף' ונאמר להלן 'וזכרם לא יסף מורעם'".

פורים לא בטל לעולם

ולא רק המגילה קיימת, אלא גם פורים קיים לעולם שכך אמרו חכמים במדרש על "אסתר המלכה שששעה שהגיע צער לישראל התקנה סעודה לאחשורוש ולקמן הרשע ושיפרתו יין בויטר. וכסבור היה הן בעצמו שחלקה לו פבד והוא לא ידע שפרשה היא לו מצודה שמתוך ששכרה אותה יין קנתה לה אמתה לעולם, אף ערכה שלחנה בעולם הזה ובעולם הבא. אי זה זה שם טוב שקנתה? שכל המועדים עתידין לבטל וימי הפורים אינן בטלים לעולם, א"ר אלעזר אף יום הפורים לא יבטל לעולם שנקאמר והיתה זאת לכם לחקת עולם" (ילקוט שמעוני על משלי פרק ט רמז תקמ"ד).

וכך כותב הרמב"ם "ואע"פ שכל זכרון הצרות יבטל שנאמר (ישעיה ס"ה ט"ז) כי נשכחו הצרות הראשונות וכי נסתרו מעיני ימי הפורים לא יבטלו שנאמר (אסתר ט' כ"א) "וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסף מורעם". הרי שימי הפורים קיימים לעולם".

חנוכה לא בטל

חידוש גדול אומר המגיד לרבי יוסף קארו שגם חנוכה לא יבטל לעתיד לבא (מגיד מישרים - פרשת ויקהל). המגיד מסביר לרבי יוסף קארו זצוק"ל כי מה שאמרו חכמים שמצוות בטילות לעתיד לבא, זה באלף השביעי שנאמר בו שהעולם יהיה חרב. "דשית אלפין שנין הוי עלמא וחד חרוב". שאין פירושו חרב פיזית אלא שלא יהיה בו יצר הרע. "דבזמן תחיית המתים דהוא בחר ימות המשיח יהא חרב עלמא מתאוות וכיסופין דהאי עלמא". ולכן אין משמעות למצוות כמו שאמר משה למלאכים שאין

"טעם מצות חנוכה ופורים אינם בטלים לעולם שעדיין עומדים עלינו בכל דור ודור להשכיח אותנו מתורתנו כדרך שעשו היוונים בימי החנוכה האלו וכן בכל עת ובכל שעה חושבים עלינו שונאנו וכו' הרי שנסים חנוכה ופורים אינם בטלים לעולם"

למצוות משמעות בשבילם שאין להם יצר הרע. ולכן אין טעם באיסור אכילת חמץ שנועד לכפות את יצר הרע.

בכל החגים תהיה הודאה לה'

ובכל המועדים שלעתיד לבא רק יאמרו "הלל וזמרין ושירין ותשבחן לקב"ה ותו לא מידי, והיינו דאמור רבנן חנוכה ופורים אינם בטילים לעולם, כלומר דהא חנוכה ופורים לית בהו אלא סיפור נסים דקב"ה בלחוד, וכן מאי דיעבדון במועדייא הוי דוגמת חנוכה ופורים דהיינו סיפור נסים דקב"ה משום הכי לא יבטלו, ואתה שלום". לפי דבריו בכל החגים שיהיו לעתיד לבא ישאר החלק של הודאה לה' שהוא לעולם לא יבטל כמו חנוכה ופורים.

חכמים נוספים שאמרו שחנוכה לא בטל

בתקופת רבי יוסף קארו חי רבי שלמה הלוי אלקבץ זצוק"ל בעל "לכה דודי". והוא כתב פירוש על מגילת אסתר בשם "מנות הלוי" ושם הוא כתב בהקדמה "כי לואת אמרו כי חנוכה ופורים אינם בטלים לעולם כי כולם כיוונו לדבר אחד. ואמרו כי מעתה ועד עולם מלחמה לה' בעמלק והטעם כי יד על כס יה'. כי זה היתה כוונתו לשלח האם מעל הבנים והיא הנקראת כסא ה'". וזאת הייתה כוונת יוון והמן להמשיך את מלחמת עמלק.

כדבריו כותב בספר החיים לאחיו של המהר"ל "טעם מצות חנוכה ופורים אינם בטלים לעולם שעדיין עומדים עלינו בכל דור ודור להשכיח אותנו מתורתנו בדרך שעשו היונים בימי החנוכה האלו וכן בכל עת ובכל שעה חושבים עלינו שונאנו וכו' הרי שנסי חנכה ופורים אינם בטלים לעולם".

גם חנוכה לא יבטל דבכל הדינים נזכרים חנוכה ופורים יחד

בשו"ת צ"ץ אליעזר (חלק ג' סימן ע) כתב כי כך היה מקובל בידיהם שאמרו חכמים. ואין לנו את המקור שלהם. "אבל כפי הנראה היה לפניהם חז"ל כוה, ונעלם מאתנו כשם שמצינו עוד הרבה מאמרי חז"ל שמוזכרים בדברי הראשונים ואנו לא זכינו לאורם".

וכה סיפר נכדו של הגאון רבי משה פיינשטיין זצוק"ל כי קיבל בעת חתונתו חנוכה מכובדת והדליק בה. ואמר לסבו הרה"ג משה פיינשטיין זצוק"ל שהוא מקווה לא להשתמש בחנוכה יותר. שהרי חנוכה יבטל כמו כל המועדים בימות המשיח. אמר לו סבו כי חנוכה לא יבטל שהרי בכל הדינים נזכרים חנוכה ופורים ביחד, וכמו שפורים לא יבטל כך גם חנוכה.

ניסים בשינוי טבע היו רק כשהיינו בעת חולשה

מסביר רבי יונתן אייבשיץ זצוק"ל כי הניסים שיש בהם שינוי חוקי הבריאה נעשו בשעה שעם ישראל היה בעת חולשה. כמו ביציאת מצרים שהיינו בכ"ט שערי טומאה, לא הייתה ברירה וכדי לגאול את עם ישראל מטומאת מצרים עשה ה' להם עשר מכות וקריעת ים סוף וכד'. וכן היה בשעה שעם ישראל פסח על שני הסעיפים ולא ידע אם ה' הוא האלוקים או הבעל הוא האלוקים, בשעה זו לא הייתה ברירה ואליהו הוריד להם אש מהשמים (יערות דבש א' דרוש ג).

בחנוכה ופורים נתעלו

בחנוכה ובפורים התעלה עם ישראל למדרגה שבה הוא יכול לומר "על הנסים" על ניצחון שנראה כאילו כולו בידי אדם, ואין בו שום התערבות אלוהית בשינוי חוקי הטבע. הוא התבגר להבין שגם הטבע הוא נס משמים. לכן "כל המועדים עתידים בטלים, וימי הפורים אינם בטלים לעולם". לכן אומרים על דוד המלך שהוא חי לעולם. "ותקד בת שבוע אפים ארץ ותשתחו ללמך ותאמר יחי אדני המלך דוד לעולם". (מלכים א פרק א לא). שדוד המלך נלחם בלי שום נס גלוי והוא ראה בזה את יד ה'. כך אומר דוד המלך "לדוד ריבה ה' את יריבי לחם את לחמי". עד כדי כך שהוא אומר כי ה' מחזיק מגן וחנית. "החזק מגן וצנה וקוץ בעצרת: והרק חנית וסגר לקראת רדפי אכור לנפשי ישענתך אגני" (תהילים לה). וכך במזמורים רבים אחרים. על זה אומר הרמב"ן "וכל תפלות דוד מלכנו וכל תפלותינו נסים ונפלאות, אלא שאין בהם שנוי מפורסם בטבעו של עולם".

תירוץ הסבא מקלם לשאלת הבית יוסף

על פי זה תירץ הסבא מקלם את קושיית הבית יוסף למה מדליקים נר ביום הראשון, הרי לא נעשה בו נס. ותירץ שמתוך הנסים הגלויים של השמן בשאר הימים הם הבינו שגם הטבע של דליקת השמן ביום הראשון הוא נס. כן הבינו באמצעות הנס של שאר הימים כי הנצחונות הטבעיים שלהם במלחמה היו נס גדול ועצום. וכשאדם מבין את הסוד הזה, כל החיים שלו הם נס בלתי פוסק. ולכן חנוכה ופורים וההארה שלהם לא בטלה לעולם.

האור הגנוז של חנוכה ופורים

על ההבנה הזו כתב השפת אמת (תראס): "כי העולם נקרא הטבע שהוא מעלים ומסתיר האור. אבל אור הראשון היה מאיר בכל אלה ההסתרות וגנוז לצדיקים". והאור הזה מתגלה בחנוכה "איתא ברוקח כי הל"ו נרות דחנוכה מול הל"ו שעות שהאיר אור הגנוז בששת ימי בראשית ע"ש.

א"כ נראה שנה חנוכה הוא מאור הגנוז והוא מאיר בתוך החושך הגדול. זהו שרמזו שמאיר מסוף העולם ועד סופו שאין העלם וסתור עומד נגד זה האור". "וכל עובד ה' צריך לשמוח בימים הללו שיש בהם הארה מאור הגנוז בעבודת השי"ת שכן עיקר כוונת הרשעים היה להשכיחנו תורת ה' וחוקיו ונרות חנוכה מביאים זכירה" (שפת אמת בראשית לחנוכה).

וכן כתב בעל הנעם אלימלך כי בכל יום מתגלה האור הגנוז שנגזר בששת ימי בראשית לצדיקים "הצדיק ההולך בדרכי השם באמת ובתמים אליו נראה ונגלה אור הגנוז. ובכל יום ויום שהצדיק הולך במדרגה יותר - נתגלה לו האור יותר. וזהו 'ראה שאין כדאי כו' וגנו לצדיקים לעתיד לבא'. רצה לומר הצדיקים עתידים להיות לבא אל האור הזה הגנוז שנתגלה אליהם (נועם אלימלך דברים פרשת ראה).

לכן אין איסור מלאכה בחנוכה ופורים

לכן אין איסור מלאכה בחנוכה (מלבד איסור לנשים לעשות מלאכה בשעה שהנרות דולקים). והטעם הוא שצריך לראות את האור של ה' גם בעולם העשייה ולא רק בעולמות שמעליו. שזה החידוש של חנוכה לראות את ה' בעולם הטבע גם כן. ולהבין שכאשר אדם עובד לפרנסתו הוא באמת רק פועל ביד ה', וה' הוא הזן והמפרנס לכל.

שְׁהָרִי אֵין
שְׁעוֹר קְבוּעַ
לְדָבָר. וְכֹל
דְּמַפְרָסִים נִסָּא
טְפֵי מִצְוָה
קַעְבֵּי. מִכֹּל
מְקוֹם חוֹבָה
לִיבָא. דְּכַבֵּר
יֵצֵא י"ח
בְּהַדְלָקָה. וְלִפִּי
זֶה בְּכֹל פַּעַם
שְׁאֲנַחְנו מוֹדִים
וּמְפָרְסִים אֶת
הַנֵּס אֲנַחְנו
מְקִיִּימִים
מִצְוֹת עֲשֵׂה
מִהַתּוֹרָה

חנוכה ופורים – ניסים טבעיים

ניסין שבכל יום עימנו

כדי להבין למה זכו חנוכה ופורים למעלה כל כך גדולה נזכיר כי בברכת "מודים" בתפילת שמונה-עשרה אנו מודים "ועל ניסין ונפלאותיך וטובותיך ששקבל עת" וברור הוא שאנחנו לא מדברים על ניסים שיש בהם ביטול סדרי הטבע אלא על ניסים שאין בהם שינוי חוקי הבריאה. שהרי אנו מודים על הניסים ששקבל יום ועל הנפלאות ששקבל עת. על חשיבות של ההודאה הזו כותב הרמב"ן "אין לאדם חלק בתורת משה רבנו עד שצאמין בקל דברינו ומקרינו ששקבל נסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם, בין גרבים בין פְּחִיד" (שמות ג טז). לגודל חשיבות הענין הרמב"ן חוזר על יסוד זה לפחות תשע פעמים בפירושו בתורה (בראשית ז א; טו טו; שמות ו ב; כג כה; ויקרא יח כט; כו יא; דברים ו טו; יא יג; כ ט). לדבריו "כל יעודי התורה בטובות ההן וכל הצלחת הצדיקים בצדקתם, וכל תפלות דוד מלכנו וכל תפלותינו נסים ונפלאות, אלא שאין בהם שנוי מפורסם בטבעו של עולם".

השראת שכינה בפרשת בהעלותך

פרשת בהעלותך שקוראים בחנוכה עוסקת בהשראת שכינה. בתחילת הפרשה מדברים על הנרות של המקדש, והגמרא אומרת שהנרות הם עדות ששכינה שורה בישראל. ובהמשך הפרשה מתוארים ענני הכבוד שמלווים את עם ישראל שהם סימן לנוכחות ה' והשראת השכינה. וכך כתוב שם "וּבְיוֹם הַקִּיּוֹם אֶת הַמִּשְׁכָּן פָּסָה הָעֲנַן אֶת הַמִּשְׁכָּן לְאַהֲלֵה הָעֵדֻת וּבָעֶרֶב יָהִיהָ עַל הַמִּשְׁכָּן כַּמְרָאָה אֲשֶׁר עַד בִּקְרָ: כֵּן יִהְיֶה תְמִיד הָעֲנַן יִכְסְנוּ וּמְרָאָה אֲשֶׁר לְיָלְהָ" (במדבר ט).

פרוות תשוב ירושלים – השראת שכינה

על המדרגה הזו אנחנו קוראים בנבואת זכריה שקוראים בהפטרה בשבת חנוכה. שם אנחנו קוראים על התקופה שלנו. הנביא מדבר שם על ירושלים שתשב פרוות בלי חומה מסביב. "וַיֹּאמֶר אֲלֵהוּ רֵץ דָּבַר אֶל הַנְּעָר הַלֵּז לֵאמֹר פְּרוּת תִּשָּׁב יְרוּשָׁלַם מֵרַב אָדָם וּבְהִמָּה בְּתוֹכָהּ: וְאֲנִי אֶהְיֶה לָּהּ נְאֻם ה' חוֹמַת אֲשֶׁר סָבִיב וְלִכְבוֹד אֶהְיֶה בְּתוֹכָהּ" (זכריה ב)

ונלוו גויים רבים אל ה' – השראת שכינה

גם הנבואה שגויים רבים משלימים עם קיומנו נאמרת בנבואה הזו והיא גם מאפיינת את התקופה שלנו. שבתקופת השואה כל העולם הפנה לנו עורף, וכעת רוב העולם נמצא איתנו בקשרים דיפלומטיים. גם מדינות ערב שביקרו את מדינת ישראל בשנה האחרונה, לא ניתקו את הקשר הדיפלומטי עם ישראל, כי הקשרים הללו יותר חשובים להם מהביקורת הציבורית שלהם. גם הדבר הזה קורה באופן הכי טבעי בלי שום נס שיוצא ממנהגו של עולם "וְנִלְווּ גוֹיִם רַבִּים אֶל ה' בַּיּוֹם הַהוּא וְהָיוּ לִי לְעָם וְשִׁכְנִיתִי בְּתוֹכָם וַיְדַעַת כִּי ה' צְבָאוֹת שִׁלְחָנִי אֲלֵיךְ".

משתי את עון הארץ ביום אחד – השראת שכינה

גם הפלא הגדול של התחזקות בתורה ומצוות שיש בעם ישראל הוא חלק מהשראת השכינה בתוכנו. שכך אומר הנביא בהמשך לאותה נבואה "וַיְהוֹשֻׁעַ יְהִי לְבָשׁ בְּגָדִים צוּאִים וְעִמָּד לִפְנֵי הַמִּלְחָמָה: וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֶל־הַעַמֻּדִים לִפְנֵי לְאֹמֶר הַקִּיּוֹם הַצְּאִים מֵעֲלֵיו וַיֹּאמֶר אֲלֵהוּ רֵאָה הָעֵבְרִית מֵעֲלֵיךְ עֲנִיד וְהִלְבַּשׁ אֶתְךָ מַחְלָצוֹת". (זכריה ג). וכן הוא אומר "וּמִשְׁתִּי אֶתִּיעֵן הָאָרֶץ־הַזֹּאת בְּיוֹם אֶחָד". וגם התופעה הזו מתרחשת בדרכים טבעיות לגמרי.

הצלחת המלחמה האחרונה – אומץ, יצירתיות, הקרבה

כל הנבואות הללו הם הקדמה למחזה המנורה שרואה זכריה. "וַיֹּאמֶר אֲלֵי מָה אַתָּה רֹאֶה וְאָמַר רֵאִיתִי וְהִנֵּה מְנוֹרַת זָהָב כְּלָה וְגִלְהָה עַל רֹאשָׁהּ וְשִׁבְעָה נְרָתֶיהָ עֲלֶיהָ שִׁבְעָה וְשִׁבְעָה מוֹצְאוֹת לְנֵרוֹת אֲשֶׁר עַל רֹאשָׁהּ". והנביא מסביר לו "וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֲלֵי לֵאמֹר זֶה דָּבַר ה' אֵל זָרְבָבֶל לֵאמֹר לֹא בְחַיִל וְלֹא בְכַח כִּי אִם בְּרוּחִי אֲמַר ה' צְבָאוֹת" (זכריה ד).

המסקנה של זכריה הנביא היא המסקנה של המלחמה שהחלה בשמחת תורה. כל הכח הצבאי שהיה לעם ישראל לא פעל כי הרוח הייתה במחלוקת, בשפל ובטעות. כל ההצלחה שהייתה לנו מול אויבינו היא הצלחה שמקורה בחכמה, בעוצמות רוחניות באחדות וברוח יותר מאשר בחומר.

רמזי לשמן דנגיד ואתי מלעילא

על השפע הרוחני העליון שיורד עלינו בחנוכה ומתגלה בחיי המעשה רומז המגיד לרבי יוסף קארו (פרשת מקץ) כי רזא דחנוכה "רמזי לשמן דנגיד ואתי מלעילא". רומז לשפע השמן שיורד מלמעלה כמו שרואה זכריה הנביא וכמו שאומר דוד בתהילים (קלג) כי השפע הרוחני הוא "כְּשִׁשְׁבָן הַטּוֹב עַל הָרָאשׁ יָרֵד עַל הַהָרִים וְזָקַן אֶהְיֶה שִׁינֵד עַל פִּי מְדוֹתָיו" שמתגלה בשפע גשמי "כִּטְל חֶרְמוֹן שִׁינֵד עַל הַרְרֵי צִיּוֹן כִּי שָׁם צָוָה ה' אֶת הַבְּרָכָה חַיִּים עַד הָעוֹלָם". אמן ואמן.

סיפורים על הרב זצ"ל

ומנותר קנקנים – נעשה נס לשושנים

יום אחד בא הרב יחזקאל דאום ז"ל אל הרב משום שהיתה לו "שושנת ירחיו", פצע גדול ברגל שקשה מאוד לרפא אותו. הרב הציע לו לשים ברגלו מעט משיירי השמן של נרות חנוכה. הרב דאום, שהיה תלמיד-חכם גדול, שאל האם מותר להשתמש בשמן זה, הלא הוא הוקצה למצוותו? אמר לו הרב: "שאלת חכם חצי תשובה. אנחנו במפורש לא מקצים את שיירי השמן למצווה, רק מה שנדלק בנרות". הוא נתן לו את השמן למרוח ואמר לו שזה רמזו בשיר "מעוז צור": "ומנותר קנקנים – נעשה נס לשושנים". (מתוך הספר "בשער המלך")

טוב שמן טוב

לפני חג השבועות התשע"א, כשנה לאחר פטירת הרב זצ"ל, התקשרו אלי אנשים מהיישוב אבני-הכפץ שבשומרון. בתם נפגעה קשה בראשה בתאונת דרכים, והייתה משותקת כבר כמה ימים מבלי שיכלה להזיז איבר מאיבריה. הם ביקשו חתיכה מהאתרוג שהרב בירך עליו בסוכות. אמרתי להם שהאתרוג הזה שמור לנשים שלא מצליחות להרות, ואינני יודעת מה יכול לעזור לה. מייד לאחר מכן נזכרתי במקרה של ילדה אחרת משותקת, שהרב הציע למרוח אותה בשאריות השמן של נרות חנוכה, והיא אכן קמה על רגליה.

לקחתי מקערית השמן שבה היו שאריות של שמן מנרות חנוכה שהרב הדליק, שאריות של שמן מנרות שבת שאני הדלקתי ושאריות של שמן שהדלקנו לרב במשך השנה שלאחר פטירתו. נתתי להורים מהשמן הזה, וביקשתי שיניחו על הילדה, ואולי זכות המצווה של הרב תעזור לה להתעורר ולקום על רגליה.

זה היה פלא ממש, כי כעבור שעתים הבחורה התעוררה וחזרה לחיים. השמועה על השמן הפלאי של הרב זצ"ל עשתה לה כנפיים, והגיעו אלי מקרים נוספים של אנשים שהשתקו. לא לכולם זה הועיל, והאמת היא שאינני יודעת למי זה הועיל ולמי לא. בכל מקרה, שלושה מהאנשים סיפרו לי שזה הועיל להם.

כל הדבר הזה הוא פלא גדול. איך יותר משנה אחרי פטירתו של הרב זצ"ל, טיפות השמן של נרות החנוכה שהדליק, שהיו מעורבות בתוך שאר השמן, הועילו לבחורה המשותקת הזאת. אין זאת אלא שהיו במצווה הזאת הרבה כוונה והרבה יראת שמים.

(הרבנית צביה אליהו שתחיה, אשת הרב)

תשובה כהלכה

ישועה כהרץ זור. מחב שמדברים אתנו על תהליכות ועל כך שהקב"ה לא משנה את המציאות ואת הטבע, עלולים להרגיש שכבר אין ישועה כהרץ עין והשמצב לא יכול להשתנות לטובה בצורה בלתי גיונית האומנם? בדרך כלל ההתפתחויות הן הדרגתיות. מדי כמה דורות יש התפתחות של הרץ עין. דומה הדבר להיריון ולידה. תשעה חודשים של התפתחות הדרגתית, ובפעם אחת, שלא יודעים מתי תהיה אבל יודעים שתהיה - יש לידה. יש גם אימוץ כמו הקמת המדינה, מלחמת ששת הימים ומאורעות חד-פעמיים ששינו את ההיסטוריה בבת אחת. בין לבין יש התפתחויות הדרגתיות מאוד משמעותיות. **נס רבתי.** לרב שלי נעשה נס וניצל ממוות האם כשאני עובר במקום שנעשה לו הנס אני צריך לברך "שעשה נס לרבי" בשם ומלכות? צריך לברך, נהגנו בלי שם ומלכות. **זו הלא מחמאות.** לדמו על ברכת הניסים. האם בימים מברכים על מלחמות ישראל? האם מברכים על מלחמות התנ"ך? האם מברכים על נס פרטי? א] בוודאי שחייבים לברך על מלחמות ישראל שיוצעים איפה הן היו. ב] על מלחמות התנ"ך בדרך כלל לא מברכים, כיון שלא מזהים בוודאות את המקומות. אבל כתב ב"כף החיים" כי כשעוברים במקום שלא מזהים אותו בוודאות, מספרים את הסיפור ואומרים תודה לה' בכל לשון שיוצעים. וזה יוצאים ידי חובה. וכיום נוהגים כך גם לגבי מקומות שהיו בהם מלחמות ישראל. ג] מברכים על נס פרטי.

ליל 6/6 ט"ו סיוט. מתי צריך לברך "שעשה לי נס במקום הזה?" ב"שולחן ערוך" (או"ח סי' ר"ח סעי' ט') כתב כי יש אומרים שאינו מברך על נס אלא בנס שהוא יוצא ממנהג העולם. לכן מי שניצל מטיל שנפל לידו - מברך "שעשה לי נס במקום הזה" כל ימי חיי. ואם לא עבר במקום שלוש יום ומעלה, מברך כשעובר באותו מקום. וראוי תמיד להזכיר את הנס הזה בכל הזדמנות עד מאה ועשרים. ומי שמסופק אם הנס שלו חורג מהרגיל - יברך בלי שם ומלכות.